

Temanotat

Afghanistan: Situasjonen for sivile i lys av sikkerhetstransisjonen

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2012

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: mail@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Afghanistan: Situasjonen for sivile i lys av sikkerhetstransisjonen**

SUMMARY

The withdrawal of the international forces in 2014 and transfer of the responsibility of security to the Afghan security forces, are important milestones for the Afghan people. Many, particularly those linked to the government and international presence, are concerned about the future. Afghans are disappointed with the developments over the last ten years. Fewer and fewer believe that the state-building project will provide development and security for local communities. A large number of Afghans want to leave the country, and many in fact do so.

One of the main reasons for many Afghans' concern for the situation post-2014 is related to the Afghan security forces - their capacity, loyalty and morale. The question of funding the security forces after 2014 remains unresolved. The insurgents' presence across the country influences the daily lives of an increasing number of Afghans. Taliban has support in significant parts of the population, and generally the insurgency has a stronger support base in rural areas than in the cities. Taliban has during the last two years developed a more moderate profile and puts less emphasis on behaviour regulations. Taliban seems to a larger extent than earlier, to facilitate the population's access to health care and education.

SAMMENDRAG

Tilbaketrekking av de internasjonale styrkene i 2014 og overføring av ansvar for landets sikkerhet til afghanske sikkerhetsstyrker, er viktige milepæler for den afghanske befolkningen. Mange, spesielt den delen av befolkningen som er tilknyttet myndighetene eller den internasjonale tilstedeværelsen, er bekymret for fremtiden. Afghanere er skuffet over utviklingen de siste ti årene. Stadig færre tror at statsbyggingsprosjektet vil gi utvikling og sikkerhet til samfunnet. Et stort antall afghanerne ønsker å forlate landet, og mange gjør nettopp det.

En viktig forklaring på afghanernes bekymring for situasjonen etter 2014 er usikkerhet knyttet til sikkerhetsstyrkene – deres kapasitet, lojalitet og moral. Det er fortsatt ikke avklart hvem som skal betale lønnen til sikkerhetsstyrkene etter 2014. Opprørerne er til stede og har innflytelse i hele landet, noe som påvirker hverdagen til stadig flere afghanere. Det er et faktum at Taliban har støtte i en betydelig andel av befolkningen, og generelt er støtten til opprørerne sterkere på landsbygda enn i byene. Taliban har i løpet av de to siste årene utviklet en mer moderat profil, og det legges mindre vekt på adferdsregulering. Taliban synes i økende grad å legge til rette for at befolkningen skal ha tilgang til helsetjenester og skolegang.

INNHold

1. Innledning	5
2. Tilbaketrekking og overføring av sikkerhet	5
2.1 Håpet som forsvant.....	6
2.2 Økt potensiale for migrasjon	8
3. Sikkerhetsstyrkene og afghanske myndigheter	9
3.1 Afghanistan National Police (ANP)	10
3.2 Afghan Local Police (ALP).....	10
3.3 Hvem risikerer å komme i myndighetenes søkelys?	11
4. Opprøret	12
4.1 The Layha – Talibans Code of Conduct.....	12
4.2 Organisering og kommandostrukturer	13
4.3 ”Lokal” og ”ekstern” Taliban	14
5. Situasjonen for sivilbefolkningen	15
5.1 Sikkerhetssituasjonen for sivile	15
5.1.1 Sivilbefolkningen og Taliban.....	17
5.1.2 Veisikkerhet	18
5.2 Helse og utdanning	19
5.3 Rettsvesen og konfliktløsning	19
6. Referanser	21

1. INNLEDNING

Dette notatet er i hovedsak basert på informasjon som ble innhentet under Landinfos informasjonsinnhentingsreise til Kabul i oktober 2011. Den norske ambassaden i Kabul bisto med uvurderlig hjelp og støtte i forbindelse med den praktiske gjennomføringen av reisen og utforming av møteprogram. Fokuset i møtene var basert på innspill fra Landinfos kjernebrukere, Utlendingsnemnda (UNE) og Utlendingsdirektoratet (UDI), som også deltok på reisen.

Delegasjonen hadde blant annet samtaler med representanter for internasjonale organisasjoner, nasjonale og internasjonale NGOer, menneskerettighetsorganisasjoner og kilder fra diplomatiet. Med utgangspunkt i at det er afghanere selv som har best tilgang til informasjon om hva som skjer lokalt, forsøkte delegasjonen i størst mulig grad å møte afghanske kilder, dvs. lokalt ansatte i internasjonale og nasjonale organisasjoner.

Mange av samtalepartnerne ønsket anonymitet på grunn av den vanskelige sikkerhetssituasjonen. Kildene hadde imidlertid ikke innvendinger mot at informasjonen ble viderefremmet, men ønsket ikke at informasjonen kunne spores til dem. Kildenes ønske om anonymitet er ivaretatt i dette notatet.

Informasjonen som ble formidlet av samtalepartnerne er i all hovedsak sammenfallende. I tilfeller kildene presenterte motstridende eller avvikende informasjon og synspunkter, synliggjøres det særskilt i notatet. Det var av tidshensyn ikke anledning til å få belyst alle temaene i samtlige møter. Enkelte temaer er derfor belyst av et mindre antall kilder.

I tillegg til informasjon fra samtalepartnerne, er det benyttet offentlig tilgjengelige informasjon, som nyhetsartikler, rapporter fra FN og andre internasjonale organisasjoner.

Hovedfokuset i notatet er situasjonen for sivile afghanere i lys av den planlagte tilbaketrekkingen av de internasjonale styrkene og sikkerhetstransisjonen, dvs. overføring av sikkerhetsansvaret fra de internasjonale styrkene til afghanske sikkerhetsstyrker. Overføring av sikkerhetsansvaret vil med stor grad av sannsynlighet få betydelige konsekvenser for utviklingen i Afghanistan og situasjonen til den afghanske befolkningen. Formålet med notatet er ikke å gi et fullstendig bilde, men å presentere de aspekter kildene mente var av størst betydning.

2. TILBAKETREKKING OG OVERFØRING AV SIKKERHET

I november 2010 kunngjorde NATOs generalsekretær at tilbaketrekkingen av de internasjonale styrkene i Afghanistan skal være gjennomført innen utgangen av 2014. Den 1. juli 2011 startet sikkerhetstransisjonen og afghanske styrker overtok ansvaret for sikkerheten i enkelte deler av landet, blant annet provinsene Bamian og Panjshir og i byene Herat, Mazar-e-Sharif og Laskhar Gah (provinshovedstaden i Helmand). Planen er at ansvaret for sikkerheten i nye provinser og distrikter

overføres til afghanske sikkerhetsstyrker to ganger årlig frem til utgangen av 2014. I følge planen skal afghanerne da være i stand til å ivareta egen sikkerhet i hele landet.

Sett hen til utviklingen i sikkerhetssituasjonen i 2011, er det lite som tyder på at den planlagte tilbaketrekkingen vil føre til en snarlig våpenhvile eller nedtrapping av konflikten. En sentral kilde mente at verken ISAF (International Security Assistance Force) eller Taliban vil fremstå som tapere og vil derfor fortsette kampene frem mot tilbaketrekkingen i 2014. En annen kilde mente på den bakgrunn at det mest hensiktsmessige ville være om de internasjonale styrkene trekker seg ut av Afghanistan umiddelbart. Transisjonsprosessen og den varslede tilbaketrekkingen av internasjonale styrker bidrar til at konfliktbildet synes relativt uavklart, og ulike aktører vil sannsynligvis posisjonere seg i tiden frem mot 2014.

Det er heller ingenting som tyder på at mulighetene for samtaler og forhandlinger vil medføre et dempet konfliktnivå. En kilde mente at partene ønsker å posisjonere seg i forkant av forhandlinger og at det kan øke konfliktnivået. Taliban registrerer at de vestlige landenes vilje til involvering er synkende og at organisasjonens forhandlingsposisjon vil forbedres frem mot 2014.

Tadjiken Burhanuddin Rabbani var utpekt til å lede et fredsråd og innlede forhandlinger med Taliban. Han ble drept av en selvmordsbomber i sitt hjem i september 2011 (Sørli 2011). Drapet rystet det afghanske folk og preget bybildet i Kabul i form av store plakater av Rabbani. Mange spør seg om drapet vil endre det politiske landskapet og utviklingen av konflikten i landet. Drapet har i følge en internasjonal kilde ført til økt spenning mellom pashtunerne og de øvrige etniske gruppene. Det vil i tillegg kunne føre til politisk splid. Forholdet mellom Karzai og partiene i den såkalte Nordalliansen¹ har lenge vært vanskelig, noe blant annet presidentvalget i 2010 bar preg av. Drapet er også ifølge flere kilder, et tilbakeslag for fredsprosessen og det vil bli vanskeligere å få i gang reelle forhandlinger (Rubin 2011).

Samtalepartnerne skisserte flere ulike scenarier etter 2014; en koalisjon mellom nåværende myndigheter og Taliban eller at Taliban tar over styringen av landet. Kildene ga uttrykk for at den verst tenkelige utviklingen er at sikkerhetstransisjonen resulterer i full borgerkrig. Kildene var samstemte i at Taliban uansett vil være en viktig aktør i Afghanistan etter 2014, og det er vanskelig å se for seg løsninger som ikke involverer Taliban. Det var enighet om at det vil bli en krevende prosess å gi Taliban en plass i det politiske systemet.

2.1 HÅPET SOM FORSVANT

For ti år siden hadde det afghanske folket håp om en bedre fremtid. I tiden etter Taliban-regimets fall var det optimisme i Afghanistan. Flere millioner afghanere returnerte fra nabolandene Iran og Pakistan. Den afghanske staten og samfunnet skulle bygges, og det internasjonale samfunnet forpliktet seg til å bistå landet med utvikling og sikkerhet. I desember 2001 vedtok FNs sikkerhetsråd å opprette en internasjonal stabiliseringsstyrke, ISAF, som har vært under kommando av NATO

¹ Nordalliansen ble etablert i 1997 for å bekjempe Taliban og besto i hovedsak av fraksjoner og ledere tilhørende Mujahedin-bevegelsen fra kampen mot Sovjetunionen. Alliansens president var Burhanuddin Rabbani, men forsvarsminister Ahmed Shah Masood var bevegelsens sterke mann. Masood ble myrdet 9. september 2001 og Al-Qaida mistenkes for å stå bak drapet.

siden sommeren 2003. Det er i dag ca. 130 000 internasjonale soldater fra om lag 50 land til stede i Afghanistan.

En kraftig økning i boligprisene i Kabul i årene etter Taliban-regimets fall, ble tolket som indikator på optimismen som den gang rådet. Etter at tilbaketrekkingen ble annonsert har boligprisene ifølge flere kilder sunket med ca. 30 %. En kilde mente at håpet svinner dag for dag på grunn korrupsjon, manglende sikkerhet og dårlig levekår. Den internasjonale tilstedeværelsen har verken ført til økt sikkerhet eller bedre levekår, men til korrupsjon og lovløshet. En samtalepartner mente at statsbyggingsprosjektet, som startet i Bonn i desember 2001, i hovedsak er et vestlig prosjekt. Det er stor avstand mellom statsbyggingsprosjektet og den afghanske befolkningen. De vestlige landene er skuffet over at stammestrukturene består og at korrupsjonen er økende. Afghanerne er skuffet over redusert sikkerhet og at velstandsutviklingen har uteblitt. Forskyvning av det internasjonale fokuset vestover, til "den arabiske våren", og at flere av de europeiske landene er i en alvorlig finanskriser, styrker heller ikke prioriteten av bistand til Afghanistan.

I løpet av de siste tiårene har det vært en rekke regimeskifter i Afghanistan. Det har medført at sentrale politiske og militære grupperinger har skiftet alliansepartnere og side flere ganger. Afghanere er pragmatikere, tilpasningsdyktige og har lang erfaring i å tilpasse seg nye makthavere. Flere kilder pekte på at det politiske landskapet i perioden frem mot 2014 først og fremst vil være preget av afghanernes posisjonering i det nye landskapet.

Som antydnet ovenfor mente flere samtalepartnere at Taliban får tilhengere fordi myndighetsstrukturene er svake og fordi myndighetene ikke har gjort seg fortjent til folkets tillit. Folk stiller seg spørsmålet hvorfor de skal være lojale mot en regjering som ikke gir dem noe tilbake. Befolkningen opplever at Taliban er det eneste alternativet som kan gi beskyttelse – på kort og lang sikt.

Korrupsjon og maktmisbruk i myndighetsapparatet er et stort problem for befolkningen og rammer de fattige hardest. Det er ingen tegn på at myndighetene tar tak i og aktivt bekjemper korrupsjonen, kriminaliteten og krigsherrene. En lokal kilde mente at landet trenger en sterk president og en sterk regjering. President Karzai ble beskrevet som uforutsigbar og svak. Ifølge kilden skulle Karzai nøyd seg med å være *head of family*. Det er ikke endelig avklart om Karzai stiller som kandidat ved presidentvalget i 2014. Ifølge en internasjonal kilde har han uttalt at han ikke stiller til valg.

Mange afghanere opplever de internasjonale styrkene som okkupanter, både militært og kulturelt. En samtalepartner refererte en "meningsmåling" som viser at 56 % av den afghanske befolkningen betrakter ISAF som okkupanter. Det har over tid utviklet seg sterke anti-vestlige holdninger i landet. Den siste tidens hendelser med brenning av Koranen, amerikanske soldater som urinerer på døde talibanere og soldaten som umotivert drepte seksten sivile i Kandahar-provinsen, har ifølge en rekke nyhetsmedier ført til sterke reaksjoner blant afghanerne (Sherzai 2012). Sivile tap forårsaket av de internasjonale styrkene i forbindelse med feilbombinger og nattlige raid uten respekt for afghansk æreskodeks², forsterker motviljen mot ISAF og afghanske sikkerhetsstyrker.

² Natnlige raid i private hjem er en stor krenkelse i henhold til afghansk kultur.

Fattigdommen øker og en av samtalepartnerne mente at syv millioner afghanere lever under fattigdomsgrensen. Mange spør seg hvor det har blitt av alle pengene som er bevilget av det internasjonale samfunnet. Afghanere, både i og utenfor landet, er skuffet over den beskjedne sosiale og humanitære utviklingen de siste ti årene. En internasjonal kilde hevdet at samhold og solidaritet mellom afghanere forvitrer på grunn av økende urbanisering - folk kjenner ikke lengre naboen. Samtalepartnerne viste til svekket sikkerhet og tiltro til internasjonale aktører, fravær av økonomisk og politisk utvikling, økonomisk vanstyre og økt korrupsjon, som årsaker til at svært mange forsøker å finne en mulighet til å komme seg ut av landet.

2.2 ØKT POTENSIALE FOR MIGRASJON

Flere av samtalepartnerne pekte på at den annonserte tilbaketrekkingen innebærer et stort potensial for migrasjon. Mange frykter at perioden frem mot 2014 vil føre til svekket sikkerhet, politiske spenninger og dårligere økonomiske kår. Særlig de som har støttet statsbyggingsprosjektet, de som har vært knyttet til den internasjonale sivile eller militære tilstedeværelsen og de som har profitert på det internasjonale nærværet, har mye å tape og frykter for hva som vil skje med dem etter 2014. Enkelte av samtalepartnerne mente at den afghanske staten kan kollapse og trakk paralleller til situasjonen da Sovjetunionen trakk seg ut og borgerkrigen som brøt ut i 1992.

Leder for Internasjonale Røde Kors (ICRC) i Kabul, Reto Stocker, uttrykker seg klart: "Many Afghans simply say they want to leave their homeland. And they are questioning what has really improved over the past 10 years of conflict" (ICRC 2012).

Enkelte NGOer opplyste at de ikke lenger sender sine lokalt ansatte på opplæring eller konferanser i utlandet, fordi de har erfart at mange "hopper av" og ikke kommer tilbake. Det gjelder også medarbeidere i organisasjonenes ledersjikt, som i en afghansk kontekst har høy lønn. En samtalepartner mente at de som reiser ut særlig er personer med utdanning og ressurser og som skulle vært med på å bygge landet. Dette bidrar til at situasjonen i landet vil forverres ytterligere. Bakgrunnen for at slike personer reiser er at de angripes både av Taliban og av krigsherrer, og kan ikke regne med å få beskyttelse av myndighetene.

En kilde mente at befolkningen i rurale og avsidesliggende strøk er i en svært vanskelig situasjon. De utsettes for press fra ulike krigsherrer, opprørsgrupper og korrupte representanter for myndighetene (om myndighetene er til stede). I slike områder har befolkningen begrenset adgang til helse, utdanning og rent vann. De har bare unntaksvis mulighet til å forlate områdene og har ikke ressursene som trengs for å forlate landet. En nasjonal organisasjon påpekte det paradoksale i at det hovedsakelig er personer fra sikkerhetsmessig stabile områder som reiser ut av landet.

En representant for en nasjonal frivillig organisasjon mente at mange opplever at det er nå de har sjansen til å forlate landet og at det vil være for sent i 2014. Ambassader melder om økt pågang av afghanere som ønsker å søke visum eller på annen måte forlate landet på lovlig vis. Selv om det er vanskelig å anslå omfanget, hevdet flere kilder at ambassader og FN erfarer at stadig flere anfører at de er truet på grunn av deres tilknytning til statsbyggingen og det internasjonale nærværet. Lokalt ansatte i de vestlige ambasadene og FN ber også oftere om hjelp til å komme seg ut av

landet. Ifølge en FN-organisasjon er det en trend at personer med sentrale posisjoner innenfor myndighetsapparatet sender familien til utlandet.

Ifølge en artikkel i Associated Press har utviklingen allerede påvirket asylstatistikken. I perioden fra januar til november 2011 søkte mer enn 30 000 afghanere asyl i utlandet, hvilket innebærer en økning på 25 % sammenlignet med foregående år:

More Afghans fled the country and sought asylum abroad in 2011 than in any other year since the start of the decade-long war, suggesting that many are looking for their own exit strategy as international troops prepare to withdraw (Johnsen 2012).

Asylsøkere fra Afghanistan er i hovedsak unge enslige menn, hvorav mange er enslige mindreårige. Flere samtalepartnere påpekte at fortsatt er afghanske storfamilier og klaner villig til å betale de økonomiske og menneskelige omkostningene det innebærer å sende mindreårige til Europa. Håpet er at noen kommer frem og dermed kan bidra til å sikre kollektivets økonomiske fremtid. En internasjonal kilde mente at mange mindreårige asylsøkere ikke har familie i Afghanistan, men i Iran og Pakistan.

3. SIKKERHETSSTYRKENE OG AFGHANSKE MYNDIGHETER

Det foregår fortløpende masserekruttering til sikkerhetsstyrkene, og målet er at styrkene skal telle 350 000 mann i 2014. Flere kilder uttrykte bekymring for finansiering av styrkene etter 2014. I dag dekker amerikanerne mellom 80 og 90 % av lønnsutgiftene. Ingen vet hvor lenge amerikanerne er villige til å bære omkostningene eller hvordan lønnsutgiftene skal dekkes etter 2014.

Verken afghanerne eller det internasjonale samfunnet tror at afghanske sikkerhetsstyrker vil være i stand til å bekjempe opprørerne etter 2014. Håpet er begrenset til at styrkene skal være i stand til å opprettholde kontrollen i de områder som i dag anses som regjeringskontrollert.

Det stilles spørsmål ved sikkerhetsstyrkenes lojalitet og moral. Ifølge en samtalepartner var det nylig foretatt en ”meningsmåling” som viser at nærmere 70 % av den afghanske befolkningen tror at sikkerhetspersonell ville skifte side dersom Taliban betalte 10 USD mer i måneden. Resultatet må ses i lys av afghanernes historie med hyppige allianseskifter.

Sikkerhetsstyrkenes kompetansenivå er en kilde til bekymring og spesielt gjelder det politiet, ANP (Afghanistan National Police). Hæren, ANA (Afghanistan National Army), blir omtalt som relativt velfungerende, bedre trent og med bedre tilgang til utstyr og våpen på grunn av det nære samarbeidet med de internasjonale styrkene. En internasjonal organisasjon som har operert i Afghanistan i mange år, mente at ”dagens sikkerhetspersonell vil bli morgendagens kriminelle”. Hæren har våpen og er godt trent og vil i følge kilden kunne utgjøre en betydelig sikkerhetsrisiko i fremtiden. Det er et paradoks at det internasjonale samfunnet medvirker til oppbyggingen av et nasjonalt sikkerhetsapparat bestående av flere hundre tusen

menn, som landet selv ikke kan finansiere og heller ingen andre påtar seg ansvaret for å finansiere.

En samtalepartner hevdet at etter iverksettelsen av sikkerhetstransisjonen, blir afghanerne tvunget til frontlinjene og kan ikke lenger "gjemme" seg bak de internasjonale styrkene. En annen kilde opplyste at det har vært flere tilfeller hvor offiserer har betalt for å slippe fronttjeneste. I tillegg er omfanget av deserteringer økende.

3.1 AFGHANISTAN NATIONAL POLICE (ANP)

Politiet anses ikke å ha kapasitet, verken til å forebygge eller til å løse kriminalitet. Det hersker bred enighet om at politiet er korrumpert fra topp til bunn; utpressing og bestikkelser er utbredt. En internasjonal samtalepartner hevdet at de fleste politisjefene i provinsene har kjøpt posisjonene sine for om lag 400 000 afghani (ca. 45 000 NOK) og at de fleste lederne på distriktsnivå er tidligere krigsherrer. De som blir offer for kriminalitet vil gjøre sitt ytterste for ikke å involvere politiet, for å unngå å bli presset for penger.

En nasjonal NGO påpekte at det i mange områder, særlig i rurale strøk, er begrensede politistyrker og at de som finnes har fokus på å beskytte seg selv. En internasjonal samtalepartner opplyste at mellom 1 000 og 1 500 politimenn blir drept hvert år, og svært mange blir skadet. Det er en kjent sak at mange i politiet benytter narkotiske stoffer, og ifølge en samtalepartner misbruker 80 % av polititjenestemennene i provinsen Kunduz rusmidler. Mer enn 80 % av politimennene er analfabeter, og de fleste har kun gjennomført et åtte ukers kurs før de blir satt i tjeneste. Polititjenestemenn tjener ca. 200 USD pr. måned.

En kilde påpekte at det ikke foreligger opptakskrav for å komme inn i politiet. Sorteringen av aktuelle rekrutter er dessuten svært begrenset, men det er nå startet øyeskanning. Flere kilder mente at infiltrering i sikkerhetsstyrkene er vanlig.

Desertering er utbredt, og rundt 15 % uteblir ureglementert. En FN-organisasjon opplyste at 25 000 mann har desertert fra hær og politi i 2011.³ Det hevdes at en del av disse slutter seg til opprørsgrupper. Kilden pekte på at det er et stort problem at mange som forlater sikkerhetsstyrkene tar med seg uniform og våpen. Personer i politiuniform har stått bak flere selvmordsangrep den siste tiden. Samtidig mente kilden at det ikke er nødvendig å gå inn i politiet for å få tilgang til uniformer, da de er tilgjengelig på det lokale markedet.

3.2 AFGHAN LOCAL POLICE (ALP)

Afghan Local Police (ALP) ble opprettet i juli 2010 på bakgrunn av et amerikansk initiativ. ALP består av i underkant av 10 000 mann og opererer i områder hvor ordinært politi ikke stasjoneres på grunn av sikkerhetssituasjonen. Det finnes ikke standard rammeverk for ALP, men tjenestemennene rekrutteres og opererer lokalt. De kan ikke overføres mellom distrikter og har ikke lov til å bevege seg mellom distrikter med våpen. Ifølge en internasjonal organisasjon, er ALP underlagt provinsguvernøren og lokale shuraer. De trenes i tre uker, primært i våpenbruk, før de settes i tjeneste. Lønningen er om lag 60 % av vanlig politilønn.

³ Dette tallet omfatter, slik Landinfo forstår det, både deserteringer og ordinære oppsigelser.

Flere kilder uttrykte bekymring over den rollen ALP spiller lokalt. Kontrollen med hvordan styrken opererer er minimal, og det er ingen klar kommandostruktur for ansvarliggjøring. Det er heller ingen som vet hvor mange som blir skadet eller drept, men det antas at tapene er store.

Flere samtalepartnere mente at det er paradoksalt at det i løpet av det siste tiåret er brukt betydelige ressurser på å avvæpne lokale kommandanter og militser, samtidig som ALP i mange sammenhenger bidrar til å legitimere maktmisbruk og overgrep fra tidligere lokale makthavere som nå har sluttet seg til styrkene. Mange ALP-grupper er i realiteten private militser og de opptrer ofte svært brutalt overfor lokalbefolkningen. UNAMA påpeker:

Concerns persisted however regarding recruitment of known human rights abusers into the ALP in some areas and inadequate vetting, training, command and control, accountability and oversight (UNAMA 2012, s. 6).

Samtidig finnes det også ALP-grupper som opererer i tråd med intensjonene og bidrar til bekjempelse av kriminalitet og opprørsaktivitet i lokalsamfunn. I en del områder hvor ALP opererer er siviles sikkerhet bedret, mens det i andre områder er rapportert om forhold som gir grunn til bekymring (UNAMA 2012).

3.3 HVEM RISIKERER Å KOMME I MYNDIGHETENES SØKELYS?

Etterretningstjenesten NDS (National Directorate of Security) fremstår som den mest profesjonelle institusjonen innenfor myndighetenes sikkerhetsapparat. Organisasjonen er tadjik-dominert, mens direktøren, generalmajor Rahmatullah Nabeel, er pashtuner. Tjenesten er satt opp med moderne kommunikasjonsutstyr og blir av samtalepartnerne beskrevet som relativt kompetent på informasjonsinnhenting. En velrenommert internasjonal organisasjon hevdet at NDS ikke samarbeider tett med ANP, men at det er en viss flyt av informasjon til NDS fra hær og politi. Ifølge en etterrettelig kilde er NDS til stede i hele landet, også i usikre områder hvor det ikke finnes politi.

Det er lite tilgjengelig informasjon om organisasjonsstruktur og hvordan NDS faktisk opererer, men organisasjonen beskrives som svært hierarkisk. Ifølge en internasjonal kilde har en del medarbeidere i NDS bakgrunn fra tidligere regimers etterretningstjeneste, blant annet kommunistregimets etterretningstjeneste KhAD, og enkelte av disse har fått opplæring i tidligere Sovjetunionen. Medarbeiderne er bedre betalt enn i hæren og politiet, men det ble påpekt at det også i NDS forekommer korrupsjon.

Ifølge flere kilder Landinfo snakket med vil det være mulig for myndighetskritiske personer å uttale seg, også i landets TV-kanaler. En lokal menneskerettighetsorganisasjon hevdet at hver fredag under fredagsbønnen oppfordres det til jihad fra landets moskeer uten at det får konsekvenser, men om noen mistenkes for å ha aktive forbindelser til militante grupper vil det kunne innebære problemer. Kilden opplyste at tre mullaher i Kabul nylig ble arrestert etter at det ble funnet våpen i husene deres. En internasjonal organisasjon mente at også "ideologer" vil kunne komme i NDS' søkelys og at det er personer (uten tilknytning til militante grupper) som er fengslet utelukkende på grunn av sine meninger. Samtidig pekte flere samtalepartnere på at flere regjeringsmedlemmer forfekter

religiøse og ideologiske synspunkter som sammenfaller med den væpnede opposisjonen.

En internasjonal kilde hevdet at et bredt spekter av personer sitter i NDS' interneringssentre. Mange er mistenkt for å ha tilknytning til opprørerne, men også andre, blant annet personer som mistenkes for organisert kriminalitet og personer med sympati for Iran. En lokal ansatt i en internasjonal organisasjon hevdet at de som har vært med i Taliban, vil være i NDS' søkelys. På den annen side pekte kilden på at flere tidligere høytstående taliber bor og oppholder seg trygt i Kabul, blant annet tidligere utenriksminister Wakil Ahmad Muttawakil og regimets ambassadør til Pakistan, Mullah Abul Salam Zaeef.

4. OPPRØRET

De viktigste aktørene i det afghanske opprøret er Taliban og det såkalte Haqqani-nettverket, i tillegg til en rekke mindre grupper med ulike motiv for å støtte opprøret. Enkelte av gruppene har en islamistisk verdensanskuelse, mens andre grupper er involvert i ren kriminell virksomhet. Flere kilder understreket at det er tette bånd mellom kriminelle grupperinger og opprørerne. Det er glidende overganger mellom opprørsgrupper, lokale kommandanter og ren banditt- og smuglervirksomhet. Maktalliansene skifter stadig, også på lokalt nivå, noe som bidrar til at situasjonen er uoversiktlig og kompleks.

Taliban identifiserer seg med Taliban-regimet som styrte landet i 1996-2001. Taliban står fremdeles for en streng tolkning av sunniislam, kombinert med pashtunsk tradisjon og kultur. Ifølge flere samtalepartnere er imidlertid Taliban i dag mer fleksibel og mindre fundamentalistisk. Taliban anses ikke å bekjenne seg til kampen for global jihad. Den primære målsettingen synes å være bekjempelse av den internasjonale militære tilstedeværelsen i "The Islamic Emirates of Afghanistan". Ideologien er således først og fremst av nasjonal karakter og ikke relatert til global jihad.

Høsten 2010 ble Haqqani-nettverket beskrevet som svekket fordi sentrale nøkkelpersoner var drept i Waziristan (Landinfo 2011). Ett år senere beskrev flere av kildene nettverket som sofistikert og veltrent, med bånd til internasjonale terrororganisasjoner som Al-Qaida. En internasjonal organisasjon hevdet at nettverket har gjennomført flere store og spektakulære angrep i Kabul i løpet av 2011, blant annet angrepet på Hotel Intercontinental i juni og angrepet på USAs ambassade i september.

Hezb-e Islami synes å spille en relativt begrenset rolle i opprøret, men kan utgjøre en lokal maktfaktor i enkelte områder i nord og øst. En kilde opplyste at det har vært tilfeller av væpnede sammenstøt mellom grupper fra Taliban og Hezb-e Islami.

4.1 THE LAYHA – TALIBANS CODE OF CONDUCT

Code of Conduct (Layha), Talibans interne regelverk, skal bidra til at Taliban fremstår enhetlig. Layha gir detaljerte anvisninger om hvordan taliber skal gå kledd, behandle sine fiender og spioner, samt opptre overfor sivilbefolkningen. Regelverket

regulerer rettsprosesser og har til hensikt å skape forutsigbare rammer for Talibans administrasjon og behandlingen av sivilbefolkningen. Muligheten til å angre og å få tilgivelse står sentralt. Det er en plikt for alle som administrativt, militært eller på annen måte er tilknyttet Taliban, å opptre i tråd med anvisningene i Layha. Regelverket har blitt omskrevet tre ganger, og ifølge Clark (2011a) er den siste versjonen fra mai 2010: "The 2010 version of the Code is the third to emerge, each version has been longer, more detailed, more polished and less harsh."

I den første versjonen var det 25 paragrafer, mens det i den gjeldende versjonen er 85 paragrafer. Økt detaljnivå må antagelig først og fremst ses i sammenheng med at bevegelsen har ekspandert og er til stede i store deler av landet. Ifølge Clark forsøker Quetta-shuraen å bedre den interne disiplinen og kontrollen over lokale kommandanter. Bevegelsen ønsker å signalisere at den fremstår som garantist for ro og orden. I og med at Taliban har tilnærmet full kontroll i store deler av landet, er det i henhold til Clark viktig å ha konkrete regler og prosedyrer (Clark 2011a). Det er imidlertid svært uklart, både i hvilken grad Layha er kjent for fotsoldater og kommandanter som opererer lokalt, og i hvilken utstrekning regelverket etterleves.

4.2 ORGANISERING OG KOMMANDOSTRUKTURER

Det er ingen som vet med sikkerhet hvor mange som står under våpen for Taliban. En etterrettelig kilde med mye kunnskap om opprøret i landet antydte overfor Landinfo at Taliban kan ha fra 20 000 til 30 000 fulltidskrigere og enkelt kan mobilisere en styrke på 100 000. I og med at myndighetene ikke er tilstede i store deler av landet, mente en nasjonal kilde at selv små Taliban-grupper på 15 til 20 mann kan ha relativt stor innflytelse lokalt.

Kildene var enige om at Taliban har en egen etterretning og innhenter informasjon i alle deler av landet, inkludert i de store byene og i områder utenfor det pashtunske kjerneområdet. Det er imidlertid i de pashtunske områdene at Taliban har best tilgang til informasjon:

The Taliban have been constantly expanding their information gathering operations; some parts of the country, in particular the south but also the south-east, the east and the provinces south and west of Kabul (Wardak, Logar) are thoroughly covered and there is little that the Taliban do not know, not least because they have extensively infiltrated the police and the state administration. In other parts of the country, like most of Kabul, most of the west and most of the north, the Taliban's presence on the ground is more modest and their ability to collect information more limited (Giustozzi 2011, s. 18).

Taliban ledes av Quetta-shuraen, som har sete i den pakistanske byen Quetta i provinsen Balochistan. Shuraen er Talibans regjering og ifølge en samtalepartner er makten sentrert rundt den øverste lederen Mullah Omar og "forsvarsministeren", Mullah Zakeel. Shuraen har utnevnt skyggeguvernører med vide fullmakter i de aller fleste av Afghanistans 34 provinser. En skyggeguvernør vil forsøke å sette sitt preg på hvordan Taliban opererer. Nyinsatte skyggeguvernører vil ofte markere seg gjennom å endre operasjonsmodus, noe som innebære at konfliktmønsteret kan endre seg. En internasjonal NGO opplyste at dette gir ekstra utfordringer for frivillige organisasjoner som er til stede i området.

Det kan være ulike grunner til nyinnsettelse eller rotering av skyggeguvernører. En del blir drept eller forflyttet av sikkerhetshensyn, men det kan også være Quetta-shuraens militær-strategiske vurderinger som ligger til grunn for at en ny skyggeguvernør innsettes. En internasjonal organisasjon opplyste at en tidligere livvakt for Mullah Omar, Haji Lala, var skyggeguvernør i Kabul da delegasjonen ankom Afghanistan, men ble forflyttet i løpet av den uken besøket varte, uvisst av hvilken grunn. Skyggeguvernøren i provinsen Parwan hadde kort tid i forveien blitt arrestert av ISAF og var fortsatt ikke erstattet. Ifølge kilden vet alle hvem som er skyggeguvernør og i noen provinser har skyggeadministrasjonen kontorer som er tilgjengelige for befolkningen,

Skyggeguvernørene utnevner distriktsledere som godkjennes av Quetta-shuraen. Kapittel 6 i Layha beskriver Talibans organisatoriske struktur på provins- og distriktsnivå og det skal etableres et råd bestående av minst fem medlemmer som bistår med administreringen av distriktet. En velrenommert internasjonal organisasjon hevdet at Talibans organisasjon har blitt mindre hierarkisk i den siste tiden. Strukturen har blitt flatere og kommunikasjon derfor mer problematisk. I tillegg blir mange kommandanter drept eller internert og erstattet med unge, relativt uerfarne menn. Den samme kilden opplyste at gjennomsnittsalderen har blitt merkbart lavere. Dette bidrar til at avstanden mellom lokale kommandanter og bevegelsens ledelse øker. Informasjonsflyten til de lokale kommandantene er ofte mangelfull eller blir misforstått, noe som kan føre til økt bruk av vold.

Det kan være variasjoner, men det er grunn til å tro at skyggeguvernører og distriktsledere er under direkte kommando av Quetta-shuraen. En NGO hevdet at Talibangrupper kommuniserer med Quetta-shuraen via usikre medier som internett, radio (VHF), mobil- og satellittelefon, noe som eksponerer for risiko da slik kommunikasjon kan spores. Det er imidlertid uklart i hvor stor grad shuraen har kontroll over hva som skjer lokalt og også i tilknytning til militære aksjoner, samt om lokale kommandanter er underlagt fungerende kommandostrukturer. Kilden mente at Talibans ledelse ønsker innflytelse, men hevdet at mange kommandanter ”handler som det passer dem selv”.

Selv om majoriteten av Talibans styrke og sympatisører er pashtunere, ønsker bevegelsens å representere alle afghanere gjennom et nettverk uavhengig av etnisk bakgrunn. Mullah Omar understreket dette i talen han holdt i forbindelse med Eid-ul Fitre i august 2011:

Our manifesto is that Afghanistan should have a real Islamic regime which is acceptable to all people of the country. All ethnicities will have participation in the regime and portfolios will be dispensed on the basis of merits; will maintain good relations with regional and world countries on the basis of mutual respect, Islamic and national interests (Mullah Omar 2011).

4.3 ”LOKAL” OG ”EKSTERN” TALIBAN

Flere kilder påpekte skillet mellom ”lokal” og ”ekstern” Taliban. ”Lokal” Taliban er i hovedsak personer med lite skolegang som opererer i sitt lokalmiljø, og har derfor god kjennskap til befolkningen og lokale stammer. ”Lokal” Taliban har respekt for lokale normer, de eldre i området og lokalsamfunnene. De er på det rene med at de, eventuelt deres familier, vil måtte stå til rette for deres handlinger. Lokal rekruttering fungerer disiplinerende.

”Ekstern” Taliban mangler lokal tilknytning og kunnskap, er i større grad drevet av ideologi og er bedre utdannet. Enkelte kommer fra Pakistan. Generelt vil lokalt rekrutterte i større grad forsøke å vinne befolkningens ”hearts and minds”, mens ”ekstern” Taliban oftere søker kontroll ved å skape frykt ved vold og terror. Dette skillet ble hevdet å gjelde for alle nivåer, fra fotsoldater til ledersjiktet. En kilde mente at skyggeguvernører med lokal tilknytning har en ”mykere” tilnærming til lokalbefolkningen.

5. SITUASJONEN FOR SIVILBEFOLKNINGEN

Flere kilder påpekte at sikkerhetssituasjonen høsten 2011 er endret sammenliknet med de foregående år. Det er ikke registrert en økning i antall angrep utført av opprørsgrupper etter Ramadan i august 2011. En samtalepartner mente at mange opprørere forlot Afghanistan i forbindelse med feiringen av Eid ul-Fitr, uten å returnere. Ifølge UNAMAs rapport om sivile tap i 2011 fortsatte denne trenden året ut (UNAMA 2012). Reduksjonen i antall angrep initiert av opprørerne var mest markant i sør og sørøst. I øst har de internasjonale styrkene bidratt til økning i militære operasjoner. Det synes, ifølge en lokal kilde, ikke å ha vært økning i opprørsaktiviteten i områder som er omfattet av sikkerhetstransisjonen.

5.1 SIKKERHETSSITUASJONEN FOR SIVILE

UNAMAs rapport viser at selv om det er registrert en nedgang i opprørsaktiviteten fra august 2011, økte antall sivile som ble drept som følge av konflikten i løpet av året. I 2011 mistet 3021 sivile livet, en økning på åtte prosent fra foregående år. Opprørerne er, ifølge UNAMA, ansvarlig for 77 % av de sivile tapene, en økning på 14 % fra 2010 (UNAMA 2012).

Flere samtalepartnere påpekte at partene i konflikten, i hovedsak ISAF og Taliban, gir uriktig informasjon om forhold som omhandler siviles sikkerhet. Med stor grad av sannsynlighet overdriver partene informasjon om egne triumfer på slagmarken og hvor mange av ”fiendens” menn som er drept. Ifølge en lokal kilde har alle aktørene i Afghanistan en ”agenda”, og det vil påvirke kildens pålitelighet. Taliban bestrider UNAMAs tall og mener at afghanske og internasjonale styrker er ansvarlig for en vesentlig større andel av de sivile tapene. Mullah Omar kom i forbindelse med feiringen av Eid Al-Adha med sterke formaninger til bevegelsens fotsoldater om å ta forholdsregler, slik at sivile liv ikke skal gå tapt. Det ble i talen understreket at de som dreper eller sårer sivile, vil kunne bli dømt etter sharia (Boone 2011).

IEDer (Improvised Explosive Devices) tar flest sivile liv i Afghanistan. Mer enn 40 % av de sivile tapene som opprørerne holdes ansvarlig for, nesten tusen personer, ble forårsaket av IEDer. Videre er det registrert en dramatisk økning i antallet sivile som mister livet i selvmordsangrep. Totalt ble 431 sivile drept i slike angrep i 2011, en økning på 80 % fra 2010 (UNAMA 2012).

En kilde hevder at opprørerne velger asymmetrisk krigføring i form av veibomber, bilbomber, selvmordsbomber osv. fordi de er inneforstått med at de er militært underlegne. Det er svært vanskelig å beskytte seg mot slike angrep. Ifølge en

internasjonal kilde ble det i 2011, for første gang, registrert flere IEDer enn væpnede angrep. I 2009 var det i gjennomsnitt ni IED-angrep⁴ per dag, i 2011 hadde antallet økt til 25 angrep per dag. IEDene er i begrenset grad fjernstyrte, og de fleste utløses ved såkalt trykkplate. Slike bomber rammer vilkårlig og innebærer en stor risiko for sivile. UNAMA appellerer til Talibans ledelse om ikke å tillate bruk av IEDer:

If the Taliban are serious about preventing civilian casualties then the single biggest step the leadership could take would be to ban members from using landmine-like pressure-plate IEDs – weapons that are inherently indiscriminate and illegal under Mullah Omar's 1998 ban of anti-personnel landmines (UNAMA 2012, s. 15).

I de store byene⁵, der opprørerne har begrenset operasjonell kapasitet, er det primært høyprofilerte mål, dvs. afghanske myndigheter eller den internasjonale tilstedeværelsen, som rammes av angrepene. Samtidig som flere kilder påpekte at angrepene fremstår mer målrettet enn tidligere, er det risikoen for å rammes tilfeldig ved å oppholde seg på feil sted til feil tid, som er mest fremtredende for den afghanske sivilbefolkningen.

Blant utenlandske mål er amerikanske og indiske interesser i særdeleshet mest utsatt, mens norske mål ikke anses å være særskilt utsatt. I følge en afghansk menneskerettighetsorganisasjon vil angrep i Kabul by være politisk motivert, og det er i hovedsak personer eller institusjoner med stor innflytelse og symbolverdi som angripes. Det er i gjennomsnitt ett angrep i Kabul by hver tredje uke.

Antall selvmordsangrep på landsbasis har ikke endret seg siden 2007 og det er i gjennomsnitt tre slike angrep pr. uke. Ifølge en pålitelig kilde utgjør selvmordsangrepene kun en liten andel av de totale angrepene, ca. to prosent. Selv om antall angrep ikke har økt, mente en kilde at angrepene fremstår mer komplekse og spektakulære enn tidligere. Tallene fra UNAMA viser en økning i antall sivile som mister livet i selvmordsangrep, selv om antallet angrep ikke har vist en tilsvarende økning. Siktemålet med angrepene er å tiltrekke seg oppmerksomhet fra nasjonale og særlig internasjonale medier. Flere kilder mente at opprørerne velger sine mål, spesielt i Kabul, på bakgrunn av potensialet for mediadekning. Propaganda anses svært viktig og kan forklare dreiningen i retning av mer spektakulære angrep. Det ble vist til angrepet på den amerikanske ambassaden i september 2011 som eksempel. Opprørerne klarte gjennom angrepet å blokkere Kabul by i nesten 20 timer og fikk svært mye ”publisitet”.

Omfanget av målrettede likvideringer har økt og slike drap sprer frykt. Ifølge en internasjonal kilde økte antall målrettede drap betydelig i 2010 og 2011, sammenliknet med foregående år. UNAMA registrerte 495 slike drap i 2011; en nedgang i sør, mens omfanget økte klart i vest og sørøst. Trenden var særlig markant i siste halvdel av 2011 (UNAMA 2012).

Både representanter for sikkerhetsstyrkene, lokale mullaher, lokale maktpersoner og stammeledere som ikke støtter opprøret, eksponeres for risiko. Enhver myndighetsperson i ledende stilling lokalt, eksempelvis guvernør eller distriktsleder,

⁴ Detonert eller desarmert.

⁵ Med unntak av byen Kandahar.

vil ifølge en internasjonal kilde være utsatt. Målrettede drap blir oftest utført uten at det har vært en rettslig prosess i forkant og er ofte begrunnet med at det dreier seg om spioner. Det ble vist til tilfeller hvor medlemmer av sikkerhetsstyrkene har blitt hengt på offentlig sted med ID rundt halsen. Taliban tillater ikke at likene fjernes da de er utplassert til skrekk og advarsel. En kilde i FN påpekte at det svært sjelden blir kjent hva som er grunnen til drapene, eller hva som ble resultatet av myndighetenes eventuelle undersøkelser.

Selv om det ikke finnes tall eller statistikk som beskriver omfanget av kriminalitet, er kildene samstemte om at kriminalitet er stort problem. Det er først og fremst rike som er utsatt for kidnapping, men en av samtalepartnerne mente at selv det å ha slektninger i utlandet kunne innebære risiko for kidnapping. Samtalepartnerne mente at en vanlig borger med en gjennomsnittlig inntekt ikke vil være utsatt for kidnapping. Krav om løsepenger settes ofte urealistisk høyt, og drap i forbindelse med kidnappinger forekommer. Heller ikke i slike saker kan ofrene forvente bistand fra politiet. En godt informert kilde hevdet at det har vært en reduksjon i antallet kidnappinger i Kabul, mens omfanget i Herat er uforandret. Flere kilder hevdet at det generelt er mye kriminalitet i Herat, og nærheten til den iranske grensen medfører at ulike smuglernetter opererer i området.

5.1.1 Sivilbefolkningen og Taliban

Taliban advarer befolkningen gjennom trusselbrev og såkalte "night-letters". Det er først og fremst personer med direkte tilknytning til myndigheter og den internasjonale tilstedeværelsen som er eksponert for trusler. Ifølge en internasjonal kilde vil også næringdrivende med forbindelser til den internasjonale tilstedeværelsen og myndighetene, kunne motta slike trusler. Kilden nevnte eksempelvis at trusler hadde blitt fremsatt mot eierne av kontorlokaler som ble leid ut til et telefonselskap. Veiprosjekter er svært utsatt for angrep, i sær om indiske aktører er involvert. Forsyningslinjer til de internasjonale styrkene er alltid utsatt for angrep fra opprørerne. Det er i tråd med Layha (del 4, art 25) at både kontraktører og sjåførere som transporterer forsyninger til de "vantro" skal henrettes.

Contractors who are known for certain to build bases or transport fuel or other materials for the infidels or the puppet administration, the mujahedin shall burn their equipment (vehicles) and kill them (lovteksten er hentet fra Clark 2011b).

"Night-letters" er ofte utformet som generelle advarsler til hele befolkningen mot å samarbeide med "fienden".

En samtalepartner hevdet at i enkelte tilfeller har personer "plantet" opplysninger om egne fiender hos de internasjonale styrkene. Kilden viste til en hendelse i provinsen Helmand hvor en tolk ble betalt for å gi uriktig informasjon til de internasjonale styrkene, noe som resulterte i at mange uskyldige sivile ble drept i et natt-raid. Ifølge kilden foretar de internasjonale styrkene nå grundigere undersøkelser av denne typen informasjon.

På landsbygda, i områder Taliban kontrollerer eller har sterk tilstedeværelse, er det vanlig med skattlegging av befolkningen. Flere kilder hevdet imidlertid at Taliban i løpet av de to siste årene har utviklet en mer moderat og human profil, også i pashtunske områder. Det legges mindre vekt på adferdsregulering. Presset på

befolkningen knyttet til kleskode, skjegg lengde eller hvor ofte de skal gå i moskeen, har avtatt. Kildene la til at det er usikkert om dette er uttrykk for strategi, eller en reell endring i bevegelsens holdning. Det er også uvisst om signalene fra Talibans ledelse håndteres enhetlig.

En kilde mente at befolkningen, på tross av Talibans mer moderate profil, må finne strategier for å håndtere press fra ulike aktører. Krysspress gjør seg særlig gjeldende på landsbygda. Det ble vist til at en bonde i Faryab må forholde seg til Taliban, den lokale kommandanten, kriminelle grupper og de internasjonale aktørene. For bonden kan det bety en risikofylt, kompleks og krevende øvelse, spesielt om han tilhører en etnisk minoritet. Flere samtalepartnere beskriver afghanere som pragmatikere med et sterkt overlevelsesinstinkt. Det finnes familier som håndterer krysspresset ved å ha en sønn i Taliban og en i sikkerhetsstyrkene.

5.1.2 Veisikkerhet

Flere kilder pekte på sikkerheten for veifarende som et problem. Opprørsgrupper benytter veibomber (IEDer) som rammer vilkårlig. Konvoier og kjøretøy som representerer afghanske eller internasjonale styrker er utsatt for angrep og sivile trafikanter løper risiko for å komme i kryssild. Opprørerne kontrollerer veifarende ved å etablere kontrollposter langs veiene. Opprørernes aktivitet langs veiene er omskiftelig, noe som påvirker risikobildet og gjør det vanskelig for sivile å ta forholdsregler. Lokalt ansatte i FN og afghanske myndighetspersoner bør legge bort alt som kan knytte dem til sine arbeidsgivere når de er på reise.

Ifølge en lokal kilde har sivile utviklet ulike strategier for ferdsel på veiene, eksempelvis alltid å ha en kvinnelig medpassasjer. Kjøretøyet vil da i henhold til pashtunsk tradisjon ikke bli stoppet. Kilden opplyste å ha reist fra Kabul til Helmand uten å bli kontrollert av opprørere og påstod at årsaken var at han hadde hatt en burkhakledd kvinne i bilen. Kilden hevdet at for sivile afghanere er det generelt ikke problematisk å bevege seg fra et område til et annet, men personer som reiser i områder hvor de ikke er kjent, er utsatt for risiko for både ran og kidnapping, spesielt i avsidesliggende områder. Kilden mente imidlertid at det er liten risiko for å bli drept.

En FN-organisasjon mente kriminelle utgjør et større problem for sivil ferdsel enn opprørere, og at også kriminelle etablerer kontrollposter. Ifølge kilden er den sterkt trafikkerte og viktige handelsveien mellom Kabul og Torkham⁶, relativt trygg for sivile. Kilden understreket at det er viktig å holde god avstand til militære konvoier og bensintankere, som alltid vil være et mål for opprørerne.

En samtalepartner som representerer en nasjonal organisasjon, var av den oppfatning at generelt er forholdet mellom sivile og Taliban preget av gjensidig avhengighet og forståelse. Taliban har behov for å kunne reise gjennom områder med hazarabefolkning, noe som bidrar til at hazaraer lettere slipper gjennom Talibans kontrollposter. Hazaraene er godt organisert og kilden mente at det raskt blir kjent dersom en hazara blir drept av Taliban på veinettet. En troverdig kilde hevdet at hazaraer skatlegger pashtunske lastebiler og vice versa.

⁶ Den afghansk-pakistanske grensen.

5.2 HELSE OG UTDANNING

En av samtalepartnerne, en NGO som driver helsesentre i mange områder, opplyste at Taliban i økende grad legger til rette for at befolkningen skal ha tilgang til helsetjenester. Et stort helseproblem i Afghanistan er kvinners tilgang til helsetjenester og mangelen på kvinnelige leger. Organisasjonen opplyste at Taliban har åpnet for at kvinner kan gå til mannlige leger hvis de er ledsaget av sin ektefelle eller en mannlig slektning. En representant for en internasjonal organisasjon påpekte at Mullah Omar mener at helsetjenester for kvinner er en viktig sak.

Det har skjedd en tilsvarende endring i Talibans holdning til utdanning. Ifølge en sentral kilde erkjenner nå Taliban at de som ikke har skolegang og er uten lese- og skriveferdigheter, blir ”hengende etter”. En kommandant i Kunduz skal ha advart pashtunere om at dersom dagens utvikling fortsetter, vil hazarene bli de eneste med utdanning og dermed de nye lederne i landet. Gutter oppfordres til å gå på skole og Taliban godtar nå at jenter fullfører sjette klasse. Det anses også akseptabelt for kvinner å ta lærerutdanning. Kilden hevdet at i enkelte områder kontrollerer Taliban at barn ikke unnlater å møte opp på skolen.

Taliban har redefinert holdningen til statlige skoler og tillater slike skoler i områder hvor bevegelsen har kontroll eller sterk tilstedeværelse. Pensum er imidlertid endret i mer konservativ retning, og mullaher involveres sterkere i undervisningen. Etter 2006 har nedgangen i antall angrep på skoler vært markant (Giustozzi & Franco 2011). Dette må både ses i sammenheng med Talibans endrede holdning til utdanning, men også at befolkningen er svært kritisk mot angrep på skoler og ønsker at barn skulle ha anledning til å gå på skole:

Rural communities showed little support for violence and the Taleban faced a hostile response from villagers who wanted their children to be allowed to go to school (Giustozzi & Franco 2011, s. 2).

Selv om Talibans ledelse har tatt innover seg nødvendigheten av lese- og skriveferdigheter, mente en samtalepartner at det innen deler av Taliban hersker en oppfatning om at utdannelse fører til feighet. Den organisasjonen samtalepartneren representerer har intervjuet om lag hundre opprørere, og et oppsiktsvekkende funn var at bare fire av intervjuobjektene kjente til konfliktene i Kashmir og Palestina, konflikter med stor symbolsk betydning for islamister. Fokuset til opprørerne er lokale konflikter, og mange er ikke kjent med navnet på provinshovedstaden i området de opererer. Resultatene fra undersøkelsen illustrerer at Talibans fotsoldater, i tillegg til å mangle grunnleggende skrive- og leseferdigheter, har meget begrenset allmennkunnskap.

5.3 RETTSVESEN OG KONFLIKTLØSNING

En betydelig andel av befolkningen støtter og er positive til Taliban. En samtalepartner hevdet at støtten til opprørerne er sterkere på landsbygda enn i byene. I en situasjon hvor lovløsheten brer om seg, vil mange afghanere ha tilbake den ro og orden som preget perioden under Taliban. Den enkeltfaktoren som oftest blir trukket fram som forklaring på oppslutningen, er at Taliban tilbyr ”swift and free justice”. Det er svært avgjørende for mange, eksempelvis en fattig bonde som har blitt frastjålet buskapen. I områder kontrollert av Taliban er det innført permanente og mobile shariadomstoler. En kilde hevdet at det i Quetta er etablert en ”høyesterett”.

Taliban tilbyr en rettsforvaltning som er tilpasset, og i mange henseende nært knyttet til, afghansk kultur og tradisjoner. Dette til tross for at straffutmålingen ofte er svært brutal og i strid med grunnleggende menneskerettigheter. En kilde opplyste at nylig ble en voldtektsforbryter henrettet i Herat-området. Et beskjedent mindretall av afghanerne mener at dødsstraff er problematisk, og de fleste er tilhengere av pisking og steining i tråd med sharia. Det ble påpekt av en lokal kilde at Talibans avgjørelser ikke alltid er i tråd med sharia og at sharia generelt er mildere (*softer*) enn Talibans rettspraksis tilsier. En relativt stor andel av befolkningen synes å være av den oppfatning at shariadomstolene bidrar til god konfliktløsning, og dømmer i tråd med lokal rettsoppfatning og tradisjon.

Talibans rettsforvaltning står i motsetning til myndighetenes rettsapparat som har begrenset tillit, blant annet på grunn av lang behandlingstid, ineffektivitet, inkompetanse og korrupsjon. Det kan ta flere år og bli svært kostbart å få en sak gjennom det ordinære rettsapparatet, mens Taliban treffer kostnadsfrie avgjørelser i løpet av en ukes tid. En lokal kilde forklarte at mange oppfatter den sivile lovgivningen som "vestlig" og i strid med sharia, og at det svekker legitimiteten til det ordinære rettsvesen ytterligere.

En kilde opplyste at det vil være vanskelig for de lokale konfliktløsningsmekanismene å fungere parallelt med shariadomstolene. Kilden mente at det vil være mulig for shuraer/jirgaer å opprettholde sin funksjon i områder styrt av "lokale" Taliban. Kilden hevdet at enkelte steder er de tradisjonelle lovene så konservative og strenge at befolkningen, og særlig kvinnene, vil oppleve innføring av sharialovgivning og shariadomstoler som en liberalisering. Praktiseringen av pashtunwali i Helmand ble nevnt som et konkret eksempel.

6. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Boone, Jon (2011, 4. november) Mullah Omar warns Taliban against hurting Afghan civilians. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <http://www.guardian.co.uk/world/2011/nov/04/mullah-omar-warns-taliban-afghan-civilians> [lastet ned 19. mars 2012]
- Clark, Kate (2011a, juli). *The Layha. Calling the Taleban to Account*. Kabul: Afghanistan Analysts Network. Tilgjengelig fra http://aan-afghanistan.com/uploads/20110704_CKClark_The_Layha.pdf [lastet ned 19. mars 2012]
- Clark, Kate (2011b, juli). *The Layha. Appendix 1. The Taleban Codes of Conduct in English*. Kabul: Afghanistan Analysts Network. Tilgjengelig fra http://aan-afghanistan.com/uploads/Appendix_1_Code_in_English.pdf [lastet ned 19. mars 2012]
- Giustozzi, Antonio & Franco, Claudio (2011, desember). *The Battle for the Schools*. Kabul: Afghanistan Analysts Network. Tilgjengelig fra <http://aan-afghanistan.com/uploads/2011TalebanEducation.pdf> [lastet ned 19. mars 2012]
- Giustozzi, Antonio (2011, 9. september). *Afghanistan: Human Rights and Security Situation*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/1745/1/1745_1.pdf [lastet ned 19. mars 2012]
- ICRC, dvs. International Committee of the Red Cross (2012, 29. februar). *Afghanistan: watching an uncertain future unfold*. Geneve: ICRC. Tilgjengelig fra <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/interview/2012/afghanistan-interview-2012-02-29.htm> [lastet ned 19. mars 2012]
- Johnsen, Kay (2012, 21. januar). Afghan asylum bids hit 10-year high. *Associated Press*. Tilgjengelig fra <http://onlineathens.com/national-news/2012-01-21/afghan-asylum-bids-hit-10-year-high> [lastet ned 19. mars 2012]
- Landinfo (2011, 24. januar). *Afghanistan: Sikkerhetsrapport januar – november 2010*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/1525/1/1525_1.pdf [lastet ned 19. mars 2012]
- Mullah Omar (2011, 28. august). *Mullah Omar's Eid ul-Fitr Message*. London/New York: Flashpoint Partners. Tilgjengelig fra http://www.flashpoint-intel.com/images/documents/pdf/0210/flashpoint_mullahomar082811.pdf [lastet ned 19. mars 2012]

- Rubin, Alissa J. (2011, 20. september). Assassination Deals Blow to Peace Process in Afghanistan. *The New York Times*. Tilgjengelig fra http://www.nytimes.com/2011/09/21/world/asia/Burhanuddin-Rabbani-afghan-peace-council-leader-assassinated.html?_r=2&hp [lastet ned 19. mars 2012]
- Sherzai, Dilawar (2012, 17. mars). The End Game in Afghanistan. *Daily Outlook Afghanistan*. Tilgjengelig fra http://outlookafghanistan.net/topics.php?post_id=3689 [lastet ned 19. april 2012]
- Sørli, Eivind (2011, 21. september). Taliban: Vant hans tillit for å kunne drepe ham. *Aftenposten*. Tilgjengelig fra: <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article4233591.ece> [lastet ned 19. april 2012]
- UNAMA, dvs. United Nations Assistance Mission in Afghanistan & OHCHR, dvs. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2012, februar). *Afghanistan Annual Report 2011 on Protection of Civilians in Armed Conflict*. Kabul: UNAMA. Tilgjengelig fra http://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/Documents/UNAMA%20POC%202011%20Report_Final_Feb%202012.pdf [lastet ned 19. mars 2012]

Muntlige kilder

- Afghanistan Independent Human Rights Commission (AIHRC). Intervju i Kabul 22. oktober 2011.
- Child Protection Unit, United Nations Assistance Mission Afghanistan (UNAMA). Møte i Kabul 20. oktober 2011.
- Cooperation for Peace and Unity (CPAU). Møte i Kabul 23. oktober 2011.
- Danish Committee for Aid to Afghan Refugees (DACCAR). Møte i Kabul 20. oktober 2011.
- Human Rights Unit, United Nation Assistance Mission Afghanistan (UNAMA). Møte i Kabul 20. oktober 2011.
- International Committee of the Red Cross (ICRC). Møte i Kabul 26. oktober 2011.
- International NGO Safety Organisation (INSO). Møte i Kabul 25. oktober 2011.
- International Organization for Migration (IOM). Møte i Kabul 25. oktober 2011.
- Ministry of Public Health. Møte i Kabul 25. oktober 2011.
- Norwegian Refugee Council (NRC). Møte i Kabul 20. oktober 2011.
- Police Advisory Unit, United Nation Assistance Mission Afghanistan (UNAMA), Møte i Kabul 24. oktober 2011.
- Samuel Hall Research & Strategy. Møte i Kabul 23. oktober 2011.
- Sanayee Development Organization (SDO). Møte i Kabul 24. oktober 2011.

- UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). Møte i Kabul 23. oktober 2011.
- United Nations Department of Safety & Security (UNDSS). Møte i Kabul 24. oktober 2011.